

# Aida xanım İmanquliyevanın əsərləri gələcək nəsillər üçün fəlsəfi tədqiqat mənbəyidir



**E**lə insanlar var ki, bu dünyada qazandıqları hər şeyi son damlasınadək vətənə, ana yurda, insanlara qaytarırlar. İstedadlı alim, ictimai xadim, gözəl qadın və ana olan Aida İmanquliyeva belə alimlərdən, belə şəxsiyyətlərdəndir.

"O, sözün əsl mənasında nadir və parlaq insan idi. Çünki onun zahiri gözəlliyi müqabilində çox zəngin daxili aləmi var idi. Həmin o zahiri gözəllik daxili gözəlliklə bir harmoniyada idi. Bu insan doğrudan da mükəmməl əqidəyə, möhkəm prinsiplərə malik bir insan idi. O, doğrudan da görüldüyü qədər təbiətən gözəl idi. O, görüldüyü kimi olmağı bacaran və olduğu kimi görünməyi bacaran insanlardan idi. Əfsuslar olsun ki, ömür vəfa etmədi və o, indi aramızda yoxdur. Əlbəttə, o, bizim ailəmizin və başımızın tacı olub. O, bizim ürayimizə mülhəmi olub."

Aida xanım İmanquliyeva öz qısa ömründə bu şərtlərin hamısını yerinə yetirmiş, ürəklərdə özünə abidə qoymuşdur. Ölməzliyi ölümündən sonra qoyub gətirdiyi əsərləri ilə qazanan bu gözəl xanımı, şərqşünas alimi unutmamaq olmur...

Gözəl ziyalı ailəsində tərbiyə alması da bir çox şeyləri şərtləndirmişdir. Aida xanımın görkəmli jurnalist, pedaqoq, Əməkdar elm xadimi Nəsir İmanquliyev, əsilzadə ailəsindən olan Gövhər İmanquliyeva kimi müdrik, mehriban, duyğulu, cəfakəş, tələbkar valideynləri olmuşdur.

Ötən əsrin əvvəllərində zülmətdə işıq olan müəllimlərinə bənzəyən bu gözəl ziyalı ocağının - iki ezəmətli çinarın pöhrəsi olan gənc Aida xanımı çox-çox sonralar dünyanın hər yerindən görəcəkdilər. Gəlimli-gedimli, son ucu ölümlü bu dünyada Aida xanım özündən sonra çox gözəl, unudulmaz xatirələr qoymuşdur.

Aida İmanquliyeva indiki Bakı Dövlət Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsinin ərəb şöbəsində təhsil almış, Moskvada SSRİ Elmlər Akademiyasının Şərqşünaslıq İnstitutunda ərəb filologiyası üzrə aspiranturayı bitirmişdir. Elm sahəsində yeniliklərə imza atan professor, həm də yüksək idarəçilik keyfiyyətləri, ictimai-siyasi fəallığı, böyük vətəndaşlığı ilə seçilirdi.

Aida xanım İmanquliyeva elmi işlərlə yanaşı, pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul idi. O, Azərbaycan Dövlət Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsində ərəb ədəbiyyatından dərslər deyirdi. Yüzlərlə, minlərlə tələbələrin, elm adamlarının, müəllimlərin, sadə insanların ömürlərində yaşayan ömrü ebedi sönməyən işıq ömrünə bənzəyir. Aydın məntiqi, fitrətən xəlqiliyi, həssaslığı, dəqiqliyi və ən

**Akademik Nərgiz Paşayeva** başlıcası, xeyirxahlığı onu hamının gözündə ucaltmışdır.

Aida xanım yenilik duyğusuyla hər gələn sabahı gözləyən və tələbələrində də bunu görmək arzusuyla yaşayan unikal bir insan, cəsəətli elm, təhsil fədaisi, Azərbaycan elminin, təhsilinin, maarif və mədəniyyətinin əsl cəfakəşi idi. Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə ona "Xarici Asiya və Afrika xalqları ədəbiyyatı" ixtisası üzrə 1991-ci ilin mart ayında professor elmi rütbəsi verilmiş, Azərbaycan şərqşünaslıq elmini xarici ölkələrdə keçirilən beynəlxalq konfrans və simpoziumlarda təmsil etmişdir. Aida xanım İmanquliyeva "Qələmlər birliyi və Mixail Nüaymə", "Cübran Xəlil Cübran", "Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri" kimi dəyərli əsərləri ilə Qərblə Şərq arasında mövcud olan körpünü daha da möhkəmləndirmişdir. Onun rəhbərliyi ilə Şərq filologiyası ilə bağlı toplular və ərəb ədəbiyyatı nümunələrinin tərcümələri kitab şəklində işıq üzü görmüşdür. "Yeni ərəb ədəbiyyatının korifeyləri" adlı fundamental əsər rus, Azərbaycan, türk, gürcü və İSESCO təşkilatı tərəfindən ərəb dilində nəşr edilmişdir.

Akademik Ziya Bünyadov xüsusi vurğulamışdır ki, "Aida xanımın böyük zəhmətkeş və özünə qarşı həddindən ziyadə tələbkar bir alim olmasıdır". Sankt-Peterburq Universitetinin professoru Olqa Frolova demişdir: "Bütün ərəb dünyası alimləri professor Aida İmanquliyevanın əsərlərini oxuyur və onu ehtiramla yad edirlər. Onlar məhz bu əsərlərdən öz yaradıcılıqları, Afrika, Asiya və demək lazımdır ki, dünyanın bütün ölkələrinin yazıçılarını öyrənmək, başa düşmək üçün güc alırlar".

XX əsr Azərbaycan ictimai elmində sosio-mədəni və ədəbi isti-

qamətdə qadın hüquqları problemi ni ilk dəfə Aida xanım İmanquliyeva elmi təhlilə gətirmişdir. Aida İmanquliyeva C.Cübranın "Qırılmış qadınlar" povestini təhlil edərkən də, gender stereotiplərini açır.

Görkəmli alim keçmiş SSRİ-də Ümumittifaq Şərqşünaslar Cəmiyyəti Rəyasət Heyətinin, Şərq ədəbiyyatlarının tədqiqi üzrə Ümumittifaq Koordinasiya Şurasının üzvü olmuşdur. O, Azərbaycan şərqşünaslar məktəbinin nümayəndəsi kimi, Moskvada, Kiyevdə, Sankt-Peterburqda, Poltavada, Düşənbədə, Tbilisidə və başqa şəhərlərdə keçirilən elmi konqreslərdə, simpoziumlarda, sessiyalarda məruzələr etmişdir.

Beləliklə, Azərbaycanda ərəb ədəbiyyatı üzrə ilk elmlər doktoru, ilk professor - qadın olan Aida İmanquliyeva 1991-ci ilin avqustundan Şərqşünaslıq İnstitutunda direktor vəzifəsini icra etməyə başlamış və həmin ilin dekabrından isə direktor vəzifəsində çalışmışdır. Bu vəzifədə işləyərkən Aida xanım əməkdaşlarına qayğı ilə yanaşaraq onların elmi biliklərinin aşkar edilməsinə yardım göstərmişdir.

İlk azərbaycanlı qadın - ərəbşünas - elmlər doktoru olan bu böyük alim öz həyatını xalqının tarixinin, ənənələrinin minillik dərin köklərə bağlı olduğu Şərq mədəniyyətini və ədəbiyyatını öyrənməyə sərf etmişdir. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Şərqşünaslıq İnstitutunun nəşr etdirdiyi "Ərəb filologiyası məsələləri" məcmuəsinin tərtibçisi və redaktoru olmuşdur. "Yaxın Şərq xalqlarının müasir ədəbiyyatında tərəqqi və ictimai ədalət uğrunda mübarizə problemi", "Yaxın və Orta Şərqdə milli-azadlıq hərəkatı məsələləri", "Şərq filologiyası məsələləri", "Yaxın Şərq xalqları ədəbiyyatı imperalizmə qarşı mübarizədə", "Xarici Şərqin problemləri: tarix və müasirlik", "Şərq ədəbiyyatında ənənə və novatorluq" və başqa məqalələr məcmuələrinin redaksiya heyətinin üzvlərindən, müəlliflərindən və redaktorlarından biri olmuşdur.

Aida xanım yalnız yaradıcılığı ilə deyil, həm də təşkilatçılıq bacarığı, rəhbərlik fəaliyyəti ilə öz həyatının missiyasına - yaşadığı mühit və rejim çərçivəsində Azərbaycan milli özünüdərkini qorunub saxlanılması, inkişafı idealına sadıq qalıb. "Ərəb filologiyası" şöbəsinin əməkdaşlarının tərcüməsində İraq yazıçılarının əsərlərindən ibarət kiçik bir antologiyanın tərcüməsində və çapında da Aida xanımın gərgin əməyini xüsusi qeyd etmək lazımdır. "Ağ günlərin sorasında" adlanan həmin məcmuədə Aida xanımın tərcüməsində İraq yazıçısı Mahmud əz-Zahirin "Boğulmuş hiçqırıqlar" adlı hekayəsi də öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva Aida xanım haqqında belə yazır: "Aida xanımın bütün elmi yaradıcılığı Azərbaycan ilə Şərq dünyası arasında əlaqələrin qurulub möhkəmlənməsinə yönəldilmişdir. Eyni zamanda, o, Azərbaycan elminin düşüncələrinin, fəlsəfəsinin, islam ələmində yayılmasına nail olmuşdur. Bütün bu sahələrdə Aida xanımın arzuları, onun elmi irsi bu gün də yaşayır və dövlətimizə xidmət edir".

Aida xanım İmanquliyevanın əsərləri gələcək nəsillər üçün qiymətli fəlsəfi tədqiqat mənbəyidir.

**Günəli MƏLİKLİ**  
**AMEA-nın Fəlsəfə və**  
**Sosiologiya İnstitutunun şöbə**  
**müdiri, siyasi elmlər üzrə**  
**fəlsəfə doktoru, dosent**